

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

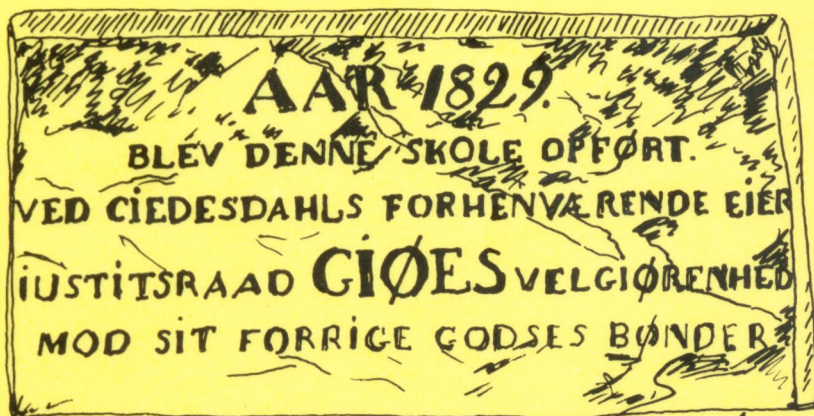
Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

GREVE LOKALHISTORISKE FORENING

BIDRAG TIL GREVE KOMMUNES HISTORIE

1784

ÆFTE NR. 26

Karlsunde skole

Karlslunde skole 1742 - 1942

Hæfte nr. 26 i serien

"Bidrag til Greve kommunes historie"

KARLSLUNDE SKOLE

1742 - 1942.

af

V. Mortensen.

udgivet af

GREVE LOKALHISTORISKE FORENING

februar 1984.

Serien "Bidrag til Greve kommunes historie" omfatter nu følgende hæfter:

1. GREVE SOGN - 1836
2. GREVE SOGN - FOLKETÆLLINGEN 1801
3. KILDEBRØNDE SOGN - 1836
4. OEDERS EFTERRETNINGER 1776
5. 7 SOLDATERBREVE FRA 1864
6. TUNE SOGN - 1836
7. KARLSLUNDE SOGN 1836
8. SAMTALE MED MAREN PETERSEN
9. FORSAMLINGSHUSET "GODTHÅB" S START 1898
10. BYBRANDEN I KILDEBRØNDE
11. TIGGERLIV I GAMLE DAGE
12. VILHELM PEDERSEN
13. "STRANDGREVEN"
14. SØNDERHOLM BOPLADS
15. "KALDET FØLGER ENKEN"
16. GREVE HOSPITAL 1737-52
17. DA GREVE-KILDEBRØNDE BLEV STORKOMMUNE
18. KARLSLUNDE LANDSBY
19. ET LIVSTESTAMENTE
20. ELEV I MOSEDE SKOLE
21. ERINDRINGER OM MOSEDE FORT
22. ERINDRINGER FRA MIN BARNDOM I
23. ERINDRINGER FRA MIN BARNDOM II
24. ERINDRINGER FRA MIN BARNDOM III
25. TUNE SPRØJTEN
26. KARLSLUNDE SKOLE 1742-1942

Alle hæfterne kan købes.

FORORD.

På Karlslunde skole har man for ganske nylig fejret skolens 75-års jubilæum, idet det da var 75 år siden, at den oprindelige del af skolens nuværende bygningskompleks blev bygget i 1908.

Skolen som institution i Karlslunde er meget ældre og fungerede oprindeligt uden nogen egentlig skolebygning. En skolestue fik man først i 1742, da der til dette formål blev bygget 3 fag til degnens hus.

Denne begivenhed - oprettelsen af det første skolehus i Karlslunde - fejrede man ved en fest på Karlslunde skole den 12. februar 1942, og ved den lejlighed holdt en af skolens tidligere lærere, V. Mortensen en tale, hvor han efter en gennemgang af skolesystemet i almindelighed, fortalte

nærmere om Karlslunde skoles lærere og degne.

Læreren, der fortalte, var Valdemar Mortensen, der i 34 år var lærer i Karlslunde. Han blev født på Jonstrup i 1870, og i 1890 forlod han Jonstrup seminarium som uddannet lærer. Han virkede herefter som huslærer for grev Knuth, Knuthenborgs børn, og som lærer i Torkildstrup og Hillerød, inden han i 1902 begyndte som lærer ved Karlslunde, hvor han havde sin gerning helt frem til 1936.

V. Mortensen var meget historisk interesseret, og dyrkede i udpræget grad lokalhistorie; han har således skrevet Karlslunde sogns historie samt flere andre historiske arbejder.

For at kunne skrive så omfattende om bl.a. Karlslunde, må Mortensen have haft foretaget et omfattende indsamlingsarbejde forinden. På et tidspunkt fik man i Greve lokalhistoriske arkiv indleveret et omfattende seddelkartotek fra lærer Mortensens hånd med personudskrifter fra Karlslunde

kirkebog. At der måtte have været yderligere grundmateriale, var man klar over, men anså det for tabt.

I december 1982 da nogle arvinger efter et dødsfald spurgte arkivet, om man var interesseret i en hel del gamle papirer, man havde fundet i boet, dukkede nu - mange år efter Mortensens død - yderligere materiale fra hans hånd op. Der var notater, udklip osv., og der var manuskrifter til hele 72 foredrag, som Mortensen gennem tidens løb havde holdt.

Blandt disse manuskrifter var et, skrevet i anledning af en fest, man i 1942 holdt på Karlslunde skole, med titlen: "Ved Karlslunde Skoles 200 Aars Fest, 12. Febr. 1942".

Denne tale indgår hermed i dette hæfte som et bidrag til Greve kommunes historie.

Talen er gengivet uændret fra manuskriptet i datidens retskrivningsstil.

O. e.

Den første Skole i Danmark, vi hører Tale om, var vel nok den, Ansgar oprettede i Slesvig eller Hedeby, da han i 826 kom hertil for at forkynde Kristendommen for de danske Hedninger. Men det var selvfølgelig ikke, hvad vi forstaar ved Skole; den bestod kun i, at han samlede nogle store Drengene og Unge om sig og oplærte dem i Kristendom, for at han paa den Maade kunde faa nogle indfødte Medhjælpere til sit Missionsarbejde.

Men allerede i Oldtiden var her Folk, som kunde læse og skrive. Det ser vi af alle de Runeindskrifter, der er fundet Landet over. Her fra Egnen har vi Runestenen fra Snoldelev og Kallerup ved Hedehusene, der begge menes at være udhugget i Tiden ret

før Ansvar. Men man blev ved at bruge Oldtidens Bogstaver, Runerne, i flere Aarhundreder efter den Tid. Man har saaledes en Afskrift af Valdemar Sejrs Skaanske Lov, skrevet paa Pergament med Runer. Derfor finder vi ogsaa Runer paa Døbefonte, Kirkeklokker, Røgelseskar o. lign.

Læse- og Skrivekunsten udvikledes meget i Middelalderen af Munkene, der ofte var store Mestres i at skrive. De sad i deres Klostre og afskrev Stykker af Bibelen eller gamle Krøniker. Derfra udviklede sig den gotiske Skrift, der var meget sirlig og pyntelig, og som blev den almindelige Skrift lige op til vor Tid, da den afløstes af den nuværende, den svenske.

Der var ogsaa noget, der hed Klosterskoler, men de var nærmest bestemt for dem, der skulde være Præster, og Undervisningen var derfor paa Latin. Men alle Mennesker skulde jo ikke være Præster, og efterhaanden kom der saa i Byerne nogle Læseskoler og Skriveskoler, men de var mest private.

Chr. II, (1513-23), som gav saa mange Love, bestemte ogsaa, at Børn skal først lære Fadervor, Ave Marie og Trosbekendelsen paa Dansk, derefter lære at læse og

skrive Dansk, og Borgernes Sønner skal lære at regne, førend de gaar til Haandværk eller Købmandsskab. Her har vi jo saa angivet Grundpillerne i Skolen: Religion eller Kristendom, Læsning, Skrivning og Regning, og det er endnu den Dag i Dag Skolens Grundvold.

Saa kom Reformationen 1536, hvor Luthers Lære fortrænger officielt den Katholske. Aaret efter kom Kirkeordinansen eller Kirkeloven, der indeholder adskillige Bestemmelser om Skolevæsenet i Købstæderne. Paa Landet var der endnu ingen Skoler. Det varede endnu omtr. 200 Aar, inden der kom Gang i Skolevæsenet paa Landet. I Aaret 1706 var der f. Eks. paa Fyn kun 2 Skoler. Men derfor skal vi ikke tro, at Befolkningen var ganske uvidende. Mange Børn blev undervist hjemme, især i Jylland, hvor der var Sogne, hvor de fleste kunde læse og skrive. Bønderne dér var ikke saa trykkede af Høveri, som paa Øerne. Den eneste faste Undervisning, der fandtes, var den, Degnene gav Ungdommen i Børnelærdom, d.v.s. i Kristendom. Derom siger Sjællands første Bisp efter Reformationen, Peder Plade: (død 1560): Naar det om Søndagen har ringet

første Gang, da skal Degnen klemte 15 á 16 Klemte, og da skulde de vide, at det klemter til Børnelærdom. Ungdommen skal da komme til Kirke og sætte sig i de øverste Stole, og Degnen skal staa imellem dem og lære dem Børnelærdommen med Lyst og Lempe. Til dem, der ikke bor i Kirkebyen, skal Degnen komme mindst en Gang om Maaneden, naar det er dejlig Solskin, og naar Børn kunne komme fra Huse.

Det er en almindelig Antagelse, at Degnene ikke kunde ret meget og ikke havde ret meget at bestille. Dette er dog en Fejltagelse. Holberg har i sine Komedier givet et Billede af Per Degn, der ikke kan give synderlig Agtelse for denne Stand; men saadan var de ikke alle. Det er med dem som med Bonden Jeppe paa Bjerget; man tager meget Fejl, hvis man tror, at alle Bønderne var som Jeppe, der var nok andre Bønder paa Bjerget end ham. Saadan var der ogsaa andre og bedre Degne end Per Degn. Chr. V Danske Lov 1683 bestemmer, at Degnene (helst) skal være Studenter og ellers 2 Gange ugentlig.

Degnenes Arbejde var meget blandet. De skulde ringe med Kirkens Klokker, passe

Ted,
Karlslunde Skoles

200 Aars Fest

12 Febr. 1942.

Den første Skole i Danmark,
vi hører Tale om, var vel nok den,
Ansvar oprettede i Stevrig eller Hedeby,
da han i 836 kom hertil for at be-
kynde Kristendommen for de dan-
ske Hedevinger. Men det var selvfølgelig
ikke, hvad vi forstod ved Sko-
le; den bestod kun i, at han søn-
dede nogle adre Drenge og Børn om-
sig og oplærte dem i Kristendommen,
for at han på den Hede kunne

FØRSTE SIDE AF LÆRER V. MORTENSENS
MANUSKRIFT TIL HANS TALE PÅ KARLS-
LUNDE SKOLE 12. FEBRUAR 1942.

Kirkens Ur, synge ved Gudstjenester og alle kirkelige Handlinger, ombære "Tavlen" ved Indsamlinger i Kirken; og naar han saa gik med Salmebogen i den ene Haand og Tavlen i den anden, saa var der undertiden Folk, der morede sig med at lægge Knapper, Æg, Æbler, Nødder eller smaa Kager i i Stedet for Penge. - Degnen skal være Præsten hørig og lydige i hvad han paa Embeds Vegne byder ham. - Naar Præsten skal have sendt nogle Embedsskrivelser til Provst eller Biskop, skal Degnen bære Brevtasken til nærmeste Nabopræst, som saa lader sin Degn bringe den videre, til den naar frem. Der var jo intet Postvæsen. Denne forpligtelse med at bære Provstetasken gik senere over paa Kirkesangerne og blev først ophævet 11. Februar 1851.

I Høstens Tid skulde Degnene mange Steder udtage Kirkens og Præstens Tiendekorn paa Marken og gaa om i Byen og opkræve Præstens tilkommende Tiende af Æg og anden Rente. - Saa skulde han føre Altergangsbogen, ogsaa hjælpe Præsten med at føre Kirkebøgerne o.s.v. Der var nok at gøre for Degnen. Der var som Regel kun een Degn i hvert Pastorat; han boede saa i Hoved-

sognet - hvor Præsten var -; han ejede selv Boligen og skulde selv vedligeholde den. En ny Degn maatte betale indtil 100 Rdlr. ved overtagelsen af Boligen.

Af saadanne Sognedegne her i Byen kender vi Navnene paa 9 fra 1629 til 1841. De 4 var Studenter, den sidste var exam. juris (dansk Jurist). De har alle været hæderlige og brave Mænd.

Om den første, Søren Busse, staar i Kirkebogen, at han var en smuk, skikkelig Mand, i sit Levned gudfrygtig; i sin Bestilling flittig, i Tale oprigtig, i Gerning forsigtig, i alting ærlig, ingen besværlig, men alle begørlig (tjenstvillig). Hans Eftermand Lauridtz Madtsen blev kun 35 Aar. - Hendrik Hansen var her i 36 Aar; hans Skudsmaal var: "En gudfrygtig, from, god og ærlig Mand". - Johannes Buch var saa anset, at han blev begravet inde i Kirken ved Døbefonten.

Saa i 1721 kom Student Niels Hansøn Klindt hertil som Degn, kaldet af Conferentsraad Benzon, Gjeddesdahl. Han har i dag særlig Interesse for os, idet det var ham, der fik Skolehus og begyndte der som Skoleholder 12. Februar 1742.

Samme Aar, som Klindt kom her, udstedte Kong Frederik IV sin berømte Forordning om, at der paa hvert af de kongelige Rytterdistrikter skulde opføres 5 Skoler aarlig, til der var nok; og i Løbet af 6 Aar blev der bygget 240 saadanne kongelige Skoler, der sædvanlig kaldes Rytterskolerne. Det var et vigtigt Fremskridt for Skolevæsenet paa Landet, men det ramte ikke Karlslunde, saa hvor interessant det end kunde være, kan vi i Aften ikke omtale disse Skoler nærmere.

I 1738 indberetter Pastor Lorentzen til Biskoppen: "Der er intet Skolehus her i nogen af Sognene, og ingen Skole holdes nogensteds, som længe er ønsket at maatte engang blive indrettet". Dette Ønske skulde ret snart blive opfyldt: I 1739, d. 23. Januar udkom Christian VI's Forordning om Skoler paa Landet og Instruktion for Degne og Skoleholdere. Og nu var der mange Godsejere, der hjalp til med at bygge Skoler. Gjeddesdahls Ejer byggede da 3 Fag Hus til Syden den af Degneboligen til Skolestue. Det kostede 110 Rdlr. 1 M. 14 Sk., men en Del deraf fik han senere tilbagebetalt af Bistrup

Gods, som havde 3 Gaarde her i Byen.

Det vilde føre for vidt at komme ind paa alle de nærmere Bestemmelser om Undervisningen. Kun skal nævnes, at Loven forlanger, at Skoleholderen skal give de flinkeste Børn Anvisning til at læse i Bibelen; og de, der skal læse og skrive, skal betale 2-4 Sk. til ham om Ugen. Men der forlanges ikke mere end to Tavler, to Blækhuse og to Linealer. Denne Lov lægger ogsaa Grunden til Ungdomsskoler eller Efterskoler, idet den siger, at unge Folk, som behøver fortsat Undervisning, kan faa den Onsdag og Søndag Eftermiddag, Karlene for 1 M, Pigerne for 8 Sk. aarlig.

Lad os nu danne os et Billede af, hvordan Karlslunde saa ud hin 12. Februar 1742. Alle Gaarde og Huse ligger inde i Byen; det er 55 Aar før Udskiftningen, altsaa i Fællesskabets eller Fællesdriftens Tid. Gaardmændene eller Bymændene er Fæstebønder under Gjeddesdahl, Københavns Magistrat og Universitetet. Kirken staar som Alderspræsident midt i Byen, hvor den allerede har staaet i 600 Aar. Præstegaarden er forholdsvis ny, kun ca. 70 Aar, da

den var brændt i 1676. Den har 4 Længer med Stuelængen i Nord. I Gaarden er en Vippebrønd. Præsten er den lærde Magister, senere Provst Lorentzen, en Mand paa ca. 60 Aar; han havde Embedet i 54 Aar.

Degneboligen med den ny Skolestue er ogsaa firelænget, Beboelsen 10 Fag Bindingsværk, Skolen 3 Fag. Søndre og vestre Længe hver paa 9 Fag med Port baade mod Gaden og Kirkebakken. Degnen Klindt er 61 Aar; han blev i Embedet til han var 83 Aar. Han benævnes ved sin Død som hæderlig og vellærd. Han var sikkert efter Forholdene velstillet. Han kostede meget paa at forbedre Boligen, da han overtog den; han havde ogsaa en lille Bogsamling og til sine Klæder havde han 7 Dusin Sølvknapper. Han havde en Søn, der var Kobbersmed i Ringsted og grundlagde en hel Slægt Haandværkere i Ringsted, Skomagere, Urmagere og Guldsmede, som er der endnu. (Prof. Vilh. Andersen omtaler Klindt, som sagde: Jeg er en rigtig Ringsteder).

Landevejen er ikke kommen endnu, det varer over 45 Aar. Bønderne, Bylavet, ledes af en Oldemand, der bestemmer alt Arbejde, der skal gøres i de tre Vange med deres 100

Aase. Og af og til kommer Ridefogeden fra Gjeddesdahl og stævner Hovbønderne til Arbejde paa Hovmarken. Vognene kører ad Tiendevejen i Tunemarken, og Fodgængerne følger Hovstien der begynder i Byens nordøstre Hjørne.

Husmændene har ingen Jord, det fik de først ved Udskiftningen. Men mange af dem arbejder paa Gaardene, hvor der er nok at gøre med Kreaturerne og med at tærskes; naar man gaar forbi Gaardene, hører man taktfaste Slag ad Plejlene i Loen. Og fra mange Huse høres Slagene af Væven, hvor baade Mænd og Kvinder væver baade Lærred og Drejl og Hvergarn.

Fra Smedien høres Hammerslagene mod Ambolten. Søren Hugger har ingen Huse at hugge Tømmer til nu midvinters, men saa laver han Skafter til mange Redskaber, Vognstænger, Vognfjæle, Svingler o.a.

Paa denne Vinterdag tales der naturligvis om, at nu skal Børnene i Skole. Og Loven kræver, at de skal begynde allerede, naar de er 5 Aar, hvordan mon det skal gaa. Saa har man sikkert ogsaa talt om alle de Børn, der døde Aaret forude og saaledes al-

drig naaede at komme i Skole; der var død 10 Børn under 7 Aar, de tre blev begravet paa een Dag. -

Saa gik der en Snes Aar. Den gamle, hæderlige Klindt døde og afløstes af stud. theol Haaber, der blev Sognepræst i Vallensbæk. Saa kom Reisen i 9 Aar, Hammer i 13 Aar og den sidste, Rasmussen, i 33 Aar. Hans Døtre oprettede i 1902 et Legat for en ældre Pige i Carlslunde By.

Efter Rasmussens Død i 1841 har her været seminarieuddannede Lærere. I de 100 Aar, der er gaaet siden, har her kun været 6: Hansen i 42 Aar, Larsen $\frac{1}{2}$ Aar, Mess i 18 Aar, jeg i 33 Aar og Kudahl i 6 Aar.

Siden 1880 er de yngste Børn undervist af Lærerinder, Fru Tschenka i 26 Aar, Frk. Pedersen i 36 Aar.